

15/11/2008

נושאונט מס' 8

דבר העורך

שלום למנויים ולקוראים,

גליון זה של נושאונט חותם את שנת הפעילות של איל"ת. גם השנה יצאו ארבעה גיליונות של נושאונט וארבעה גיליונות מקוונים של נושאונט. מספר שיא של 55 כותבים פרסמו השנה מאמרים בביטאון האגודה, וכך אנו מסוגלים להביא בפניכם הקוראים חומר מגוון, מעניין ומקצועי מבחינה תימאטית ובולאית.

נושאונט ונושאונט (וכן הביטאון החדש לילדים ולנוער, נושאונצ'יק) הם הפעילות העיקרית של האגודה. הצטרפותם של 25 חברים חדשים לאיל"ת בשנת 2008 היא עדות לשביעות הרצון של הקוראים מהמוצר אותו הם מקבלים. אנו גאים על כך.

עיקר גאוותנו על למעלה מ-480 מנויים לכתב העת המקוון לילדים ולנוער, "נושאונצ'יק", בעריכתה של **שביט טלמן** ובהפקתה הטכנית של **ורד קורולבסקי**. שניים עשר גיליונות של נושאונצ'יק יצאו עד כה, ואנחנו חוגגים לו בימים אלו יום הולדת שנה. נשמח אם תמצאו לנכון להעביר את נושאונצ'יק לילדים ובני נוער שאתם מכירים, שיוכלו ליהנות ממנו. זכרו – כל ילד ונער שקורא את כתב העת הבולאי יכול להפוך בעתיד לאספן בולים ולחבר באיל"ת. זהו עתידנו ועלינו להשקיע בו כראוי.

הקושי הגדול ביותר בפעילות בולאית הוא ההתמדה. ברצוננו להודות **ליורם כהן** (דובוש) ו**משה אהלי** המתמידים זה שלוש שנים בכתיבת טור קבוע, **לבני תמרי** האמון על הביצוע הטכני של נושאונט ו**להדי אור** – העורך הגרפי הבלתי נלאה שלנו, שאף נדבק בחיידק והפך לבולאי בעצמו.

לבסוף, שימו לב: הגיעה העת לתשלום דמי החבר לשנת 2009 העומדת בפתח. גם השנה לא נרדוף אחריכם, ומי שלא יחדש חברותו בזמן יגרע מרשימת החברים ללא כל הודעה נוספת. אנא שלחו **עוד היום** סך של 120 שקל (60 שקל לחברי נוער) לגזבר האגודה, **שלמה וורגן** (רח' ברנשטיין 31/22, ראשון לציון 75503).

שלכם,
יורם ואריק

הדוכיפת – הציפור הלאומית של ישראל דב טרגץ'

במסגרת חגיגות ה-60 למדינת ישראל ערכה החברה להגנת הטבע משאל לבחירת הציפור הלאומית של ישראל. למעלה מ-150 אלף איש השתתפו במשאל, והמנצחת – בהפרש ניכר – הייתה הדוכיפת. לרגל בחירתה כציפור הלאומית של ישראל בואו נעמיק מעט את היכרותנו עם הדוכיפת.

שמה המדעי של הדוכיפת הוא *upupa epops*, ובאנגלית היא נקראת *hoopoe*. הדוכיפת היא המין היחיד בסוגה והסוג היחיד במשפחתה. גודלה כ-27 סנטימטר מקצה המקור ועד הזנב, ומשקלה נע בין 50 ל-70 גרם. הדוכיפת נפוצה בכל אירופה ואסיה, וכן בחלקים נרחבים מאפריקה.

הדוכיפת נפוצה באירופה ...

... באסיה ובאפריקה (משמאל).

מקור ארוך ומעוקל.

הדוכיפת ניזונה מחרקים.

הדוכיפת מצטיינת בצבעים בולטים: גופה חום-ורוד וקצות כנפיה וזנבה מפוספסים בשחור לבן. קל לזהות אותה בזכות הציצית המזדקרת מראשה בשעת התרגשות, אם כי לרוב זה קורה רק לרגע קט בעת נחיתה. המקור של הדוכיפת הוא ארוך ומעוקל מעט, והיא ניזונה מתולעים וחרקים המצויים בשפע באזורי המחיה שלה - אזורים חקלאיים ושטחים פתוחים. ניתן לראות את הדוכיפת גם בערים, בעיקר בגינות ומדשאות. בארץ היא נפוצה בעיקר בצפון ובמרכז, ופחות באזורים הצחיחים. הדוכיפת איננה ציפור חברתית, ורק לעיתים רחוקות ניתן לראות יותר מציפור אחת במקום נתון. מאפיין בולט של הדוכיפת הוא קולה - מעין הוד-הוד-הוד תלת הברתי עמום החוזר על עצמו, ומכאן גם שמה בערבית הוד-הוד.

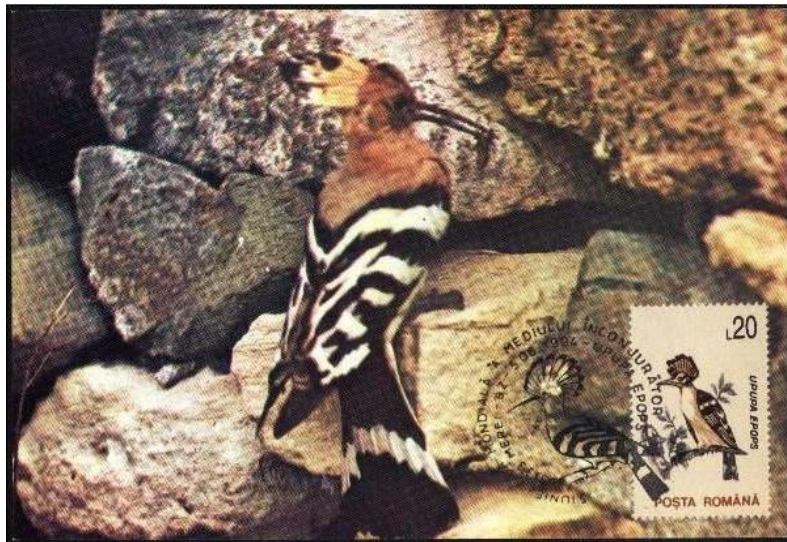

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

דוכיפת עם ציצית סגורה.

הקינן נעשה בתוך חורים בעצים, בקירות סלע, תיבות קינן ובעליות גג בבתים. הדוכיפת מטילה 5-8 ביצים בתטולה. הביצים הן בעלות גוון ירקרק-אפור, והנקבה דוגרת עליהם בין 16 ל-19 ימים. הגוזלים בוקעים כשהם עיוורים, ובבקשם מזון הם פוערים מקור וחושפים לוע אדום המעוטר בשולים לבנים. לבקשה זו נענים שני ההורים, והם מאכילים את הגוזלים. הפרשות הגוזלים אינן מושלכות מהקן, ויש להן ריח דומה לריחה של האם הדוגרת. ריח זה הוא בבחינת הודעה לטורפים פוטנציאליים כי שטח זה מוגן על ידי אם קנאית, והם נמנעים מלתקוף את הקן והגוזלים. אחרון הגוזלים עוזב את הקן לאחר כ-27 ימים מהבקיעה.

גלוית מירב מרומניה המראה את הדוכיפת מקננת בסלעים.

הדוכיפת והגוזל.

תמונתה של הדוכיפת מופיעה בציורים עתיקים במצרים ובכרתים, וברפואה האלילית האמינו כי חלקים ממנה מועילים לאהבה בין בני זוג. ביהדות מופיעה הדוכיפת במקורות מספר פעמים, היא נמנית עם העופות הטמאים "...ואת החסידה, האנפה למינה ואת הדוכיפת" (ויקרא, פרק י"א פסוק י"ט). בספרות חז"ל מסופר על תיחכומה של הדוכיפת: היה לו (לר' שמעון בן-חלפתא) סדן אחד בפרדסו, ראה דוכיפת אחד שעשה לו קן בתוכו. אמרו לו: מה מבקש עוף טמא זה בפרדס שלי? הלך ר' שמעון וסתר את הקן. הלך אותו דוכיפת ותקנו. מה עשה ר' שמעון בן-חלפתא? הביא לוח אחד ונתנו לפני הקן וקבע בו מסמר. מה עשה הדוכיפת? הלך והביא עשב אחד ונתנו על המסמר ושלפו. אמר ר' שמעון בן-חלפתא: מוטב אגנוז עשב זה, שלא ילמדו הגנבים לעשות כן ויחרבו את הבריות". (ויקרא רבא כב).

עד היום טרם הונפקו בישראל בולי דוכיפת. אולי בעקבות בחירתה כציפור הלאומית נזכה גם להופעת בכורה שלה בבולי ישראל.

דב טרג' אוסף בולי ציפורים. כתובתו: רח' שחל 13/51, ירושלים 93721.

תווית הרישום של כרונינגן יורם לוביאניקר

בזמן מלחמת העולם השנייה נפסקה כמעט לגמרי הפעילות השחמטאית הבינלאומית. זמן קצר לאחר תום המלחמה, בקיץ 1946, ארגן איגוד השחמט ההולנדי טורניר בינלאומי בעיר כרונינגן. לטורניר הוזמנו מיטב השחמטאים בעולם דאז, והמנצח – **מיכאיל בוטביניק** מברית המועצות – הוכר כשחקן החזק בעולם. לכבוד הטורניר הנפיק הדואר ההולנדי חותמת זיכרון מיוחדת וכן תווית דואר רשום מיוחדת. השימוש בשני פריטים בולאים אלו נעשה רק בסניף דואר זמני שנפתח באתר התחרות, ומכאן שהם אינם נפוצים, יחסית.

מכתב רשום מסכרונגן 1946 עם חותמת אדומה ותווית רישום מספר 449.
שימו לב לכיתוב "טורניר שחמט בינלאומי" בתווית הרישום.

שחמט הוא תחום איסוף בולאי מודרני, יחסית: הפריט הבולאי השחמטאי הראשון הונפק ב-1923. עד 1946 הונפקו עוד 12 חותמות ותו לא. תווית הרישום מכרונינגן היא הפריט הבולאי השחמטאי הראשון שאינו חותמת, וה-15 בסך הכל. משום כך זהו פריט ראוי בהחלט למחקר בולאי.

מזה מספר שנים שאני מנהל, בעזרת מספר חברים "משוגעים לדבר" כמוני מחקר של מעטפות כרונינגן. מטרת המחקר היא להעריך את מידת הנדירות של המעטפות. לצורך זה אנחנו סורקים אתרי אינטרנט קטלוגים ושווקים בולאים, מתכתבים עם אספנים בכל רחבי העולם ומנסים ללמוד ככל שניתן על פריטים אלו. כל מעטפה שנמצאת מצולמת ונחקרת ככל שניתן. חברי **ריצ'ארד בנג'מין** אף יצר תצוגה בולאית של מסגרת בודדת המוקדשת לנושא. בכתבה זו אציג את עיקרי הממצאים.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

מאחר ואנו עוסקים בפריט המשלב תווית רישום תימאטית עם חותמת תימאטית, נתחיל את הדיון בניתוח החותמת. טורניר השחמט החל ב-13 באוגוסט והסתיים ב-7 בספטמבר. במהלך התקופה נעשה שימוש בשתי חותמות ידניות – אחת באוגוסט ואחת בספטמבר. החותמות הוכנו כך, שהיום בחודש – הוא בלבד – היה ניתן לשינוי באופן ידני. שתי החותמות היו זהות בגודל, אך ניתן להבחין ביניהן: החותמת מספטמבר כוללת קו מעל האות G בתחילת שם העיר Groningen.

מצא את ההבדלים: מימין החותמת מאוגוסט ומשמאל החותמת מספטמבר.

הבדל בולט נוסף בין שתי החותמות הוא הצבע שלהן. תקנות הדואר ההולנדי קובעות כי החותמות במשרדי דואר זמניים יהיו בצבע סגול, כמו בחותמת הימנית. מסיבה לא ידועה השתמשו ביום הראשון (ה-13 באוגוסט) גם בדיו אדום, וכך שביום זה ידועות חותמות בשני הצבעים (עם רוב ברור לצבע הסגול). בשאר הימים נעשה שימוש בצבע סגול בלבד, אך בשלושת הימים האחרונים (מה-5 בספטמבר ועד ה-7 בו) חל מהפך, וכל החותמות מימים אלו הן בצבע אדום בלבד.

כאמור, השימוש בחותמת ובתווית הרישום היה מוגבל לסניף דואר זמני שנפתח באתר התחרות. מיום הפתיחה ועד הסיום חלפו 26 ימים קלנדריים, ובכללם שלושה ימי ראשון בהם סניף הדואר היה סגור. גם ב-31 באוגוסט היה הדואר סגור, לרגל יום הולדתה של מלכת הולנד דאז, **וילהלמינה**. לפיכך ניתן למצוא רק 22 ימים של שימוש דוארי בחותמת ובתווית הרישום. ב-19 מימים אלו התקיימו סיבובי משחקים בתחרות, ואילו שלושה ימים שימשו למשחקים דחויים (כלומר, אותם משחקים שלא הגיעו להכרעה בזמן רגיל). בימים אלו מתקיימים מעט משחקים, נוכחות הצופים דלילה יחסית, וסביר להניח שגם סניף הדואר זוכה למעט מבקרים.

נתרכז כעת במכתבם הרשומים בלבד. תווית רישום מכילה מספר סידורי ייחודי. במקרה שלנו המספר הנמוך ביותר הוא 1, והגבוה ביותר (ככל שידוע כיום) הוא 569. ניתן להניח

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כי בסך הכל נשלחו פחות מ-600 מכתבים עם תווית הרישום השחמטאית של כרונינגן. הטבלה המובאת להלן מפרטת את כל המכתבים הרשומים הידועים לנו כיום. כפי שציינתי, את כולם ראיתי במו עיני, אם גם באמצעות צילומים. חותמות אדומות צוינו בטבלה בצבע זה.

תאריך	מכתב רשום מספר	הערות
13.8	1, 6, 7, 8, 10, 12, 21, 27	פעילות רבה בשל יום ראשון
14.8	32, 35	
15.8	48	
16.8	64, 68	
17.8	71, 74, 80	
18.8		יום א' - הדואר סגור
19.8	93, 97	
20.8		משחקים דחויים
21.8	117	
22.8	138	
23.8	158	
24.8	169, 180	
25.8		יום א' - הדואר סגור
26.8		משחקים דחויים
27.8	185, 187, 192, 207, 235	פעילות ערה - ללא סיבה ברורה
28.8		
29.8	289, 312	
30.8		
31.8		יום הולדת למלכה - הדואר סגור
1.9		יום א' - הדואר סגור
2.9	368, 377	
3.9	408, 413	
4.9	421	
5.9	445, 449, 457, 461, 471, 474, 477, 482, 491, 496, 499, 501	פעילות ערה ואחוז שימור גבוה בגלל הצבע
6.9		משחקים דחויים
7.9	516, 525, 534, 547, 549, 550, 551, 556, 559, 569	פעילות ערה ואחוז שימור גבוה בגלל הצבע ויום אחרון

הטבלה כוללת 57 מכתבים (מהם 34 עם חותמת סגולה ו-23 עם חותמת אדומה), ומכאן שבמהלך השנים האחרונות זכיתי לראות כעשירית מכלל המעטפות שנשלחו בדואר רשום ממשד דואר זמני בהולנד במהלך 22 ימים לפני 62 שנה! הטבלה גם מראה, כי לא ידועות מעטפות רשומות מהימים בהם התקיימו משחקים דחויים. מצד שני, ידועים מכתבים רגילים מתאריכים אלו, כך שברור כי סניף הדואר היה פתוח. המסקנה היא, שאכן היו מעט צופים בימים אלו, והפעילות הדוארית הייתה מינימלית.

עובדה נוספת הבולטת מהטבלה היא התפוצה הגדולה של המכתבים ה"אדומים". בשני הימים האחרונים בהם נשלח דואר רשום (ה-5 וה-7 בספטמבר) נשלחו למעלה מ-20% מכלל המכתבים הרשומים. אין ספק כי המספר הגבוה קשור בפעילות פילטלית (כלומר, לצרכי אספנות ולא לצרכים דואריים אמיתיים) הנובעת מהשימוש בצבע האדום. לעומת זאת ידוע כיום רק מכתב רשום אחד מיום התחרות הראשון ובו חותמת אדומה.

יתר על כן, הטבלה מצביעה בבירור על כך שמכתבים "אדומים" נשמרו יותר מהמכתבים ה"סגולים", הרגילים. בעוד שכ-20% מהמכתבים הרשומים של כרונינגן נשאו חותמת אדומה, הרי ש-40% מהמכתבים הידועים כיום הם "אדומים". אחוז שימור גבוה כזה מוכיח בעליל את האופי הפילטלי של המכתבים מהימים האחרונים.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

המכתב הרשום היחיד הידוע כיום מה-13 באוגוסט ובו חותמת בצבע אדום.

אין להסיק מכך שכל המכתבים ה"אדומים" הם פילטלים. מכתב זה (מספר 534) נשלח מכרונינגן לארובה ב-7 בספטמבר. הוא מבויל, כראוי, בבול של 17.5 סנט (7.5 סנט למכתב רגיל בתוך הולנד ועוד 10 סנט עבור דואר רשום), וכל צורתו משדרת שימוש דוארי אמיתי. אגב, הסיפור האמיתי של מכתב זה מתחבא בצידו האחורי: המכתב הגיע בטעות לקורסאו (ב-23.10, לא פחות מ-46 יום לאחר שנשלח), ומשם נשלח בדואר רשום ליעדו המקורי. על פי חותמת ההגעה המכתב הגיע ליעדו רק ב-31 לאוקטובר, אחרי מסע שארך 54 ימים. עלי להודות בצער, שמכתב זה שייך לאוספו של ריצ'ארד בנג'מין. ולא לאוסף שלי.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

אז מה למדנו? שבסך הכל נשלחו פחות מ-600 מכתבים רשומים, רבע מהם עם חותמת אדומה. אין ספק כי קיימים מכתבים רבים נוספים אותם לא גילינו עד כה. מצד שני, יש לזכור כי המכתבים מרשומים מכרוניגן הם בעלי חשיבות זניחה לאספני הולנד, ולמעשה רק אספני שחמט – הקהילה אותה חקרנו – מייחסים לפריטים אלו חשיבות של ממש. אם נעריך ב-30% את סיכויי ההישרדות של מכתב "סגול" וב-60% את סיכויי ההישרדות של מכתב "אדום" הרי שכיום מדובר ב-130 וב-80 מכתבים בהתאמה.

אבל זה לא הכל: ידע בולאי גם מספק לנו כלים להעריך פריטים. המעטפה הנראית כאן היא בבירור פילטלית: הבולים הם סדרה שלמה של בולי צדקה עם תעריך שאינו דומה לכלום. אף אחד לא שולח כך מכתב רשום באמת! ומה שעוד יותר מעניין: מספר תווית הרישום – 50 – לחלוטין אינו תואם את תאריך המשלוח של ה-30 באוגוסט, כפי שמבט חטוף בטבלה מוכיח. ייתכן וזוהי תווית מזויפת, או תווית שהוספה מאוחר יותר למכתב, לאחר שהוסרה (או נפלה) מהמכתב המקורי עליו הודבקה. בכל מקרה, בעזרת המחקר הבולאי לעיל קל להגיע למסקנה שפריט זה אינו ראוי לקניה.

הנה שתי סיבות טובות מדוע כדאי לנהל מחקר בולאי כזה: להעריך את מידת הנדירות של הפריטים שברשותנו ולזהות פריטים לא ראויים הקיימים בשוק. אבל הסיבה הטובה ביותר היא שניהול מחקר כזה הוא פשוט תענוג בולאי אמיתי.

יורם לוביאניקר, רח' הנמל 40, תל אביב 63506. lubianiker@gmail.com